

مسجد سلیمان / خوزستان

مریم احمدی شیروان
عکس‌ها: آرشیو

نفت، از روزگاران پیشین بود. ایرانی‌های باستان، از محصول سیاه‌رنگی که از چند نقطه در خاک پهناور فلات ایران، بیرون می‌آمد، برای درزگیری کشتی‌ها و آب‌بندی اشیاء و البته برای ساخت گلوله‌های آتشین، بهره می‌گرفتند. بعدها، با پیشرفت تجربه‌های بشری، قیر که همراه با نفت (نفت خام) بود، ارزش صنعتی پیدا کرد و تجارت آن، معمول شد. در ایران، نام یک خاندان با تجارت قیر (و نفت خام) پیوند خورده است: جمعیتی از سادات در شهر شوشتر که به «سادات قیری» مشهور بودند. سادات قیری، قدیمی‌ترین مالکان چشمه‌های نفت در جنوب غرب ایران بوده‌اند؛ آن‌جا که با نظارت دربار و وقت، نخستین قراردادهای نفتی، بین شرکت‌های انگلیسی و نمایندگان از سادات، منعقد شده است. آن‌ها از شاهان عینی به نفت رسیدن نخستین حفاری‌های موفق، در پنجم خرداد ۱۲۸۷ هم بوده‌اند.

خاندان سادات قیری نخستین مالکان چشمه‌هایی هستند که بعدها شرکت دارسی در آن‌ها حفاری کرد

نفحات نفت

در مسجد سلیمان گرفته بودم، از آن زمان شاهد رشد صنعت نفت بودم.

● شروع قصه از دره خرسان

برخی از اجداد ما در عهد قاجاریه، بازرگان بودند. کالایی را با اسب و استر از شوشتر به اصفهان می‌بردند و در آن شهر با کالاهای دیگر مبادله می‌کردند. شیوه حرکت منزل به منزل بود، یعنی پس از چند کیلومتر راهپیمایی در مکانی مستقر شده و پس از استراحت عازم مقصد بعدی می‌شدند. یکی از استراحت‌گاه‌های آنان بر سر راهشان، مکانی در نزدیکی چاه شماره یک نفت مسجد سلیمان بود. این چاه در آن زمان وجود خارجی نداشت و هنوز نفت از آن استخراج نمی‌شد. کاروانیان در نزدیکی این چاه که سال‌ها بعد کشف شد، مستقر شده و هر نوبت یک تا دو روز در آنجا می‌ماندند و سپس به سفر خود ادامه می‌دادند.

افراد کاروان در طول اقامت خود هر از گاه برای جمع‌آوری بوته، یا در جستجوی آب و احتمالاً از سر کنج‌کاوی در اطراف محل استقرار کاروان گشت و گذاری می‌کردند، تا اینکه در همان نزدیکی، دره‌ای موسوم به «دره خرسان» نظر آنها را جلب می‌کند.

این دره که هنوز هم وجود دارد، از این جهت به دره خرسان شهرت داشته که مأمن و جایگاه خرس‌ها بوده و چه بسا، قافله سالاران برای مصون بودن از حمله خرس‌های این دره، نگهبانانی را برای حفظ جان کاروانیان می‌گماشتند.

یک روز تعدادی از افراد کاروان، تصمیم می‌گیرند، تا انتهای دره پیش بروند و از

سادات قیری که حالا عمدتاً با نام خانوادگی «مطهر» شناخته می‌شود؛ در بخش‌هایی از جنوب غرب کشور پراکنده‌اند. آن‌ها همچنان میراث‌داران داستان کشف نفت در ایران هستند؛ کشفی که تاریخ ما را به دو بخش تقسیم کرده است؛ قبل از اکتشاف نفت، و پس از آن.

بخش‌هایی از این داستان را از زبان «سید عبدالحسین مطهر» از بازماندگان سادات قیری شوشتر و از نخستین کارآموزان صنعت نفت در مسجد سلیمان و بازنشسته شرکت نفت پارس، بشنوید. او تنها بازمانده نسلی است که به چشم خود فعالیت نیاکان و بزرگان فامیل در تولید قیر را دیده است. بازنشر برش‌هایی از این گفت‌وگو با هماهنگی خاندان سادات قیری و به نقل از وب‌سایت این خاندان انجام شده است.

● نسب ما به امام موسی کاظم (ع) می‌رسد

سادات قیری، خانواده‌ای از خانواده‌های خوزستان بودند که در شوشتر زندگی می‌کردند. سابقه نسبی این طایفه، براساس شجره‌نامه‌ای که از قدیم مانده و هنوز در خانواده نگهداری می‌شود، به امام موسی کاظم (ع) می‌رسد. من هم متولد شوشتر هستم؛ زمان انگلیسی‌ها به عنوان کارآموز با گذراندن ۳ ماه دوره کارآموزی در شرکت نفت انگلیس و ایران استخدام شدم، در آن زمان «مستر پلایر» سرپرست بخش آموزش بود. چون معدل امتحانات کارآموزی من خوب بود در بخش ابزار دقیق مشغول به کار شدم، قبل از آن نیز گواهینامه ششم ابتدایی را